

הלכות קריאת שמע סימן עד עה

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק זי]

אם העגבות נראין אין להקפידים⁽²⁴⁾ וכו', יש קהן משום ערנה⁽²⁵⁾.

(24) וצדי העגבות, לדעת האיר (ס"ק ה) שאינם בכלל עגבות, מאידך, דעת החזו"א (או"ח סי' טו ס"ק ז) שאף קצות העגבות חשובות כעגבות.

(25) כאן לא הכריע בנדון זה, אמנם לקמן (סי' רו ס"ק טו) לאחר שהביא את הדעות הנוכחות כאן, סיים שיש להחמיר בזה לכתחילה.

[משנ"ב ס"ק כ]

פמ"ג לדעת הפר"ח המוכב לעיל בסימן עג במ"ב ס"ק ד⁽²⁶⁾.

(26) וטעמו, שאין הדבר אסור משום ולא יראה כך ערות דבר, אלא משום שמא יטרד על ידי ההרהור, ולכן אם קרא קריאת שמע יצא.

[משנ"ב ס"ק כב]

אפלו באינה ברכה, וכל"שפן בקריאת שמע⁽²⁷⁾.

(27) מדבריו משמע שדין זה הוא רק בברכה או בקריאת שמע, אבל לדבר דברי תורה באופן זה אין איסור (הגר"ח פ"י שיינברג, הובא בחידושי בתרא), אולם במשני"ב לקמן (סי' עו ס"ק ב) כתב שאין הברל בין קריאת שמע לבין שאר דברים שבקדושה בענינים אלו [וראה שעה"צ שם ס"ק א].

ובשו"ת או נדברו (ח"ב סי' נה) כתב שמשום הדין ללמוד תורה באימה וביראה, לכתחילה יש לכסות את כל גופו.

וראה מה שכתב לעיל (סי' ב ס"א) בהנהגת הצניעות הנצרכת בכל עת.

[משנ"ב ס"ק כד]

הוא הדין כל גופו⁽²⁸⁾.

(28) ובנאנס ואין לו במה לכסות, פסק השו"ע לקמן (סי' צא ס"א) שהואיל וכיסה ערותו יצא. והוסף הבי"ה שם (ד"ה יצא), שלכתחילה מוטב שלא יתפלל כלל, וביאר הגרי"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה צב) שכונתו שלא יתפלל אפילו אם יעבור זמן תפילה.

סימן עה

להזהר מגלוי שער וקול אשה בשעת קריאת שמע, וכן שלא לקרותה כנגד הערוה

[משנ"ב ס"ק א]

בכלל ערנה היא⁽¹⁾ וכו', או להזכיר שום דבר שפקדושה נגד ערה⁽²⁾ וכו', אם הוא נזהר מלקרוא פללה⁽³⁾ וכו', נראה דיש לסמך על זה⁽⁴⁾.

(1) וכן כנגד ערוה הנראית דרך מראה, דעת החזו"א (דרך חכמה הל' בית הבחירה פ"ז הי"ט ביח"ל ד"ה ולכפרה) שאסור לקרוא כנגדה קריאת שמע, וכן לגבי הסתכלות במקום התרופה על ידי מראה, כתב בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב סי' עה) שאסור. אבל כנגד תמונה של ערוה, דעת החזו"א (שם) שמותר לקרוא קריאת שמע, ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' יא) כתב שאסור אף בזה. [וכל זה לענין הסתכלות בשעת קריאת שמע, אבל לענין הסתכלות סתם, ראה מה שכתבנו להלן ס"ק ז].

(2) ולענין לימוד תורה, דעת הגר"ש אויערבך (משני"ב ביצחק יקרא השלמות לעמ' 215), שאינו חמור כל כך כתפילה, ואפשר לסמוך לכתחילה על דעת היש מתייחס שהובאה במשני"ב בהמשך.

(3) ולענין אמירת דברי תורה כשמכסה רק את פיו שלא יהיה נגד הערוה, כתב בשו"ת שלמת חיים (סי' טט) שאסור, כיון שגם זה נקרא דיבור ונחשב לביון.

(4) ולגבי חופה שיש שם נשים ששערן מגולה, כתב בשו"ת מהרש"ם (חיד סי' קכו) שאין הוא אומר בה אלא רק את ברכת האירוסין

שהכרח לאומרה בעצמו, ובה הוא סומך על דעת המקילים בעצימת עיניים, ואינו אומר את השבע ברכות כיון שאפשר שאחר יאמרן, והוא חושש לדעת האחרונים שלא מועילה עצימת עיניים. ולמסור הרצאה שמתובלים בה דברי תורה לציבור שאינו שומר תורה ומצוות, ויש חשש ודאי שיש בתוך שיעור 'כמלא עיניו' טפח מגולה באשה, כתב בשו"ת שלמת חיים (סי' עג-עד) שאם כוונתו לשמים ולא לראותה מותר הדבר, ואם יכול יחזיר פניו למקום שלא יראנה. וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"א סי' ח) שבשעת הדחק אפשר להקל שיעצום את עיניו, ואם יכול לטובב את כל גופו ראוי להחמיר לעשות כן. ודעת הגרי"ש אלישיב (קונטרס הל' יחוד וצניעות אות יד) שההולך ברחוב שיש שם נשים שאינן לבושות כראוי, אף שאינו שם לב לכך ואינו עובר באיסור הסתכלות, מ"מ אינו יכול לומר שם דברי תורה ותפילה אלא אם כן יסובב פניו לצד אחר, אבל הרהור מותר, ובדיעבד יכול לעצום את עיניו. מאידך, החזו"א (או"ח סי' טו ס"ק ז) ובאשי ישראל בשם הגרי"ח קניבסקי בסוף הספר תשובה (סא) כתב שלגבי טפח באשה ערוה מועיל מעיקר הדין לעצום את עיניו או להחזיר מבטו לצד.

[משנ"ב ס"ק ב]

וכן בפסוקים רגל עד השוק⁽⁵⁾ וכו', במקום שדרכן לילף יחפה⁽⁶⁾ מתר לקרות כנגדו⁽⁷⁾, שפינן שרגיל בקה אינו בא לידי הרהור⁽⁸⁾ וכו', שעורן טפח⁽⁹⁾ וכו', אפלו רגילין לילף מגלה כדרך הפרוצות אסור⁽¹⁰⁾.

(5) ובית הצואר, כתב החוקי הנשים (פ"י) שמותר לאשה לגלותו. וכתב הגר"ש אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"ג סי' קג אות טו) שאפשר להקל שהוא עד העצם, אם כך הוא מנהג המקום. וגבול הצואר לצד הגב, דעתו (הליכות שלמה תפלה פ"ב דבר הלכה אות יב) שהוא מהחוליה השניה של הגב, והמוסיפה צוארון תבוא עליה ברכה. מאידך, בשו"ת קנה בושם (ח"ג סי' קז) כתב שמעיקר הדין צריך לכסות את כל הצואר. ובשו"ת שבת הלוי (ח"ה סי' קצו אות ד וח"ז סי' ז) כתב על פי דברי הרבינו יונה בספר היראה (אות רלח) שאסור לגלות את כל הצואר.

(6) ולענין אשה אם מותר לה ללכת בבית בלא גרביים, הורה החזו"א (נגזי שערי ציון עמ' כג) שאם אין שם אנשים אחרים מותר. וכן דעת הגר"ש אויערבך (הליכות בת ישראל פ"ד הע' כח) שמעיקר הדין אפשר להקל בכך לאשה הנמצאת בתוך ביתה ואינה יוצאת לרחוב. מאידך, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ז סי' ז) שאסור, וראה הע' הבאה.

(7) והחזו"א כתב (או"ח סי' טו ס"ק ח), שיתכן וגם החלק שתחת הברך נחשב לשוק ואסור לקרוא כנגדו, וקשה להכריע בדבר. [וראה בשו"ת או נדברו (ח"ז סי' פג) מה שכתב ברעת החזו"א]. ובשו"ת דברי יציב (אה"ז סי' לו) [אחר שרן בדברי הפוסקים בזה, וראה בשו"ת שבת הלוי (ח"א סי' א)] כתב, שמכיון שהמנהג הוא לכסות עד למטה מן הברך, ואם כן על כל פנים הוא בכלל טפח מגולה באשה.

ולענין אמירת דבר שבקדושה כנגד אשתו כשאינה גורבת גרבים, הורה הגר"ש אויערבך (מראה כהן פ"ה הע' צה) שאם דרכה תמיד לגרוב גרביים בבית, אסור, אבל אם דרכה ללכת בבית בלא גרביים מותר לקרוא כנגדה. ודעת הגרי"ש אלישיב (שם) ובהליכות בת ישראל פ"ד הע' כח ובאשרי האישי פט"ז ט"ז) שאסור בכל אופן.

(8) ואם בא לידי הרהור על ידי ראיית המקום המגולה, כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' טו אות א בסוף ד"ה ועיין) שפשוט שאסור לו לומר שום דבר קדושה.

(9) ולענין שיעור טפח זה, כתב המקור חיים (ד"ה נ"ל) שהוא דוקא טפח על טפח. ובשו"ת אגרות משה (אה"ע ח"א סי' נח) מבואר **המשך במילואים עמוד 20**

באר הגולה קח

ח שם בנקרא כ"ה
ט לפירוש סרב רבנו
יונה וסרא"ש
ואנחות חיים בשם
הראב"ד ר' רבנו יהוסף
כ בית יוסף ל שם
בנקרא כ"ד וכו'

הלכות קריאת שמע סימן עד עה

דבר, דאז אין לבן רואה ערוה שלהן, מה שאין פן באיש (כ"י בשם א"ח ועיין לקמן סי' ר"ו סעיף ג); ה' **ה' שאר אבריו (יה) רואים את הערוה, מטר, אבל אם (יט) אינה מאבריו נוגע בין בערותו בין בערות חברו, אסור לקרות קריאת שמע או להתפלל.** ונרכותיו שהערוה שוכבת עליהן, צריך להפסיקן (י) **בבגד או להרחיקן בענין שלא יגע (כ) להגיד בהם: ו' היתה טליתו חגורה על מתניו לכסותו (כא) מתניו ולמטה, (כב) אף-על-פי שמתניו ולמעלה הוא ערום (כג) מטר לקרות (כד) קריאת שמע, אבל להתפלל אסור עד שיכסה לבו:**

עה להזהר מגלוי שער וקול אשה בשעת קריאת שמע, וכן שלא לקרותה בנגד הערוה. ובו ו' סעיפים:

א *טפח מגלה (ב) באשה (א) במקום שדרקה (ב) לכסותו, אפלו היא (ג) אשתו, (ד) אסור לקרות קריאת שמע (ז) כנגדה: (ה) הגה ויש אומרים נוקא באשתו, (ה) אבל (ו) באשה אחרת אפלו (ז) פחות (א) משפת הרי ערוה

באר היטב

לראותה, ומ"מ אם הן עומדות עומדות יש בהן אסור אחר דהינו אסור גלוי ערוה לא מצד הלב אלא מצד שצאמר לא יראה כך ערות דבר, משה"ה אם הן עומדות עומדות צריכה שתהא יושבת כמ"ש נמ"א ע"ו. אלא שמה שכתב הרמ"א דאז אין לבן רואה ערוה שלהן הוא לא נוקא לבן, ולכן בלא"ה אינו רואה ערוה, אלא על שלא תהא בגלוי ערוה לגמרי קאמר וט"ס הוא וצ"ל ואז אינו נראה ערוה שלהן, ט"ז מ"א ע"ת. והב"ח חולק וס"ל דגם באשה בעיני הפסקה בין לב לערוה אפלו כשיש לה מלבוש. וט"ז חולק עליו ופסק להתיר כמ"ש הש"ע ע"ש ועין בי"ד סי' ר' ונעין בספר אליהו רבה שמקום הגורס בש"ע ואז אין לבן רואה כו', דבגשם נמי שיהי לבן רואה ערוה, אלא אם חלב פנים שערוהו למטה חשוב לכיבת חלוק בפסקה, והעלה בספרו ליו"ד שם לנגמג פנים על הטבילה פנים על דמברכין על הטבילה פנים על הרוב לבן חזין אלפיו, אכן אם חלב פנים צריכה לכסות או לחבק ברויעותיה ע"ש: (י) **בבגד.** וכתב הח"י ומשמע לי דלא מקרי ערוה לענין זה אלא הגיד עצמו דאי נגע בכדיו אחי לידי הרהור, אבל בגניעת הכיס לית לן בה דאפלו אם הרי נוגע בכדיו לא אחי לידי הרהור ע"כ. ומקור"ם טיולו חולק וס"ל דכיס נמי מקרי ערוה לענין זה ומתנהו אסורי, עין יד אהרן ובגנת יונדים בגני-המלך סי' קכ"א: (א) **ק"ש.** לפי שאינו מדבר לפני המלך משא"כ בתפלה שצריך לעמוד באימה וביראה ולראות עצמו כאילו עומד בפני המלך ומדבר עמו: (ב) **באשה.** אם לבושה דק ומתחזי בשר מתוכה אסור, ה"ג מ"א: (ג) **כנגדה.** הרי"י מקל דאינו אסור אלא כשמשפלת בה אבל בראיה בעלמא מטר, עין בית יוסף, ולא נהירא אלא בכל ענין אסור, ב"ח וכן הוא משמעות הפוסקים, עין ע"ת: (ג) **משפח.** ב"ח חולק וסבירא לה דאפלו באשה אחרת נמי אין אסור אלא

משנה ברוכה

דדעתו דאף אם העגבות נראין אין להקפיד²⁴, דעגבות אין בהן משום ערוה, וכן משמע קצת מבאר הגר"א. ובאלוהי רבה פסק דעגבות יש בהן משום ערוה²⁵: ה' **(יה) רואים את וכו'.** ורצה לומר, ולא בעינין שיהא מכסה להערוה בפני עצמו באינו דבר כדי שלא יראה האברים: (יט) **אינה מאבריו.** (כ) **הגורנין נגיעת שאר אבריו משום נגיעת ידיו, ונגיעת ידיו שלא יבוא לידי הרהור: (כ) הגיד בהם.** אבל (כא) כנגיעה דכיס אין להקפיד, דאין לחש

* טפח מגלה וכו'. עין בספר שלחן שלמה שקטב דשעור זה שיהי אפלו בפתחה מפת ג' ואילך שהיא ראיה לכיאה¹⁵, ואם היא בחו הוא מ"א שנה ואילך, וכדלעיל בסיומן עג, עין שם: * **מקום שדרקה וכו'.** עין במשנה ברוכה שכתבנו דאסור אפלו בעצימת עינים, כן כתב בספר ח"י אדם, וכן משמע מבאר הגר"א בסעיף זה בהג"ה דמדמה ענין זה להא דבסעיף י', עין שם. ומה שכתבנו דיש מתיירין הוא מהכ"ח ופריימג'דים במשכבות וזהב אות ב, עין שם. והח"י אדם הוכיח בנשמת אדם שלו דגם להקפידים יש להקל בעצימת

באור הלכה

בו משום הרהור; והמדקדקין (כ) מדקדקין גם כן, כי יש חולקין. ובדעבד יצא אפלו אם נגע הגיד בהתקנים [פמ"ג לדעת הפר"ח המוכח לעיל בסיומן עג במ"ב סק"26]: ו' **(כא) מתניו ולמטה.** ורצה לומר, אפלו רק עד למטה מערוהו, דכנה די מדינא לקריאת שמע, אבל לתפלה צריך שיהיה מכסה כל גופו: (כב) **אף-על-פי וכו'.** (ג) **מקום הדחק,** דאי לא הכי אין נכון לכתחלה לעשות פן אפלו באינו ברובה, וכל שכן בקריאת שמע²⁷: (ג) **מטר לקרות.** בין שערותו מכסה וגם השלית מספקת בין לבו לערוה: (כד) **לבו.** הוא הדין (כד) ע"כ גופו²⁸, ונקט לבו איך דרישא, דבקריאת שמע אין צריך לכסות לבו. וטעם דתפלה חמורה, לפי שבתפלה צריך לראות את עצמו כעומד לפני המלך ומדבר עמו, שצריך לעמוד באימה, אבל בקריאת שמע אינו מדבר לפני המלך:

א (א) במקום שדרקה. (ב) מפני שזה מביא לאדם לידי הרהור כשמשפלת בו, בכלל ערוה היא¹¹, ואסור לקרות או להזכיר שום דבר שפוקדשה נגד זד¹² כמו נגד ערוה ממש. (ג) ולפי מה שבארנו לקמן סעיף ו' בשם האחרונים דנגד ערוה ממש אסור אפלו בעוצם עיניו עד שיחזיר פניו, הוא הדין כנה. ויש מתיירין כנה אם הוא נזקר מלאות כלל¹³, וכשאי אפשר בענין אחר נראה דיש לסמוך על זה¹⁴: (ב) **לכסותו.** אבל פניה וזדיה, (ג) כפי המנהג שדרך להיות מגלה באותו מקום, (ד) וכן בפרסות רגל עד השוק¹⁶ ונראה עד המקום שנקרא קניאיה בלשון אשכנז, במקום שדרכן לילך ית¹⁷ מטר לקרות כנגדו¹⁸, שביין שרגיל בהן אינו בא לידי הרהור¹⁸, ובמקום שדרכן לכסות, שעורן טפח¹⁹ כמו שאר גוף האשה; (ה) אבל ורועותיה ושוקה, אפלו רגליהן לילך מגלה כדרך הפרוצות אסור¹⁰: (ג) **אשתו.** ולכן (י) צריך לזהר בשעה שמינקת ומגלה דדיה, שלא לדבר אז שום דברי קדשה: (ד) **אסור לקרות.** עין בפריימג'דים שהביא דעות לענין דיצבד כנה, אם צריך לחזור ולקרות כמו לענין ערוה גמורה¹¹; ובדרך החיים משמע דאפלו בדעבד צריך לחזור ולקרות. ומפל מקום נראה לי, דכשלא נתכנן להסתכל (י) אין להחמיר בדעבד לחזור ולקרות אף באשה אחרת: (ה) **אבל וכו'.** עין בנשמת אדם שקטב דלכ"ל עלמא זה לא הוי אלא מדרבנן, ומהני כנה עצימת עינים¹², וכן בשער אשה המבואר בסעיף ב: (ו) **באשה אחרת.** (ח) בין פניה בין אשת איש¹³: (ז) **פחות משפח.** ואם השוק מגלה, (ט) יש אומרים דאפלו באשתו ופחות משפח אסור לקרות כנגדה¹⁴, שהוא מקום הרהור יותר משאר

שער הציון

תרגום: 1 בך.

(כ) בית יוסף: (כא) בית יוסף: (כב) דרך החיים, ועין באר היטב: (כג) תבואות שור הובא בשערי תשובה [סיומן עה ס"ק יא]: (כד) ב"ח ואלוהי רבה: (ה) לכוז ופריימג'דים ושי"א: (ב) עין באור הלכה: (ג) עין בספר ח"י אדם: (ד) כן כתב אליה רבה בשם הרוקח עיי' והח"י אדם, וכן מוכח ככתבות ע"כ צעור ב דהוא דת יהודית עיי"ש: (ו) ח"י אדם: (ז) עין בבית יוסף בשם הרבנו יונה ועין ב"ח: (ח) פריימג'דים ושי"א: (ט) ב"ח וט"ו:

הלכות קריאת שמע סימן עה

(הגהות מימוני פרק ג.) ונראה (ח) מדברי הרא"ש דטפח באשה ערוה אפלו לאשה (ז) אחרת, רק שבצעמה יכולה לקרות אף-על-פי שהיא ערומה, כדלעיל סימן עד: **ב** ישער (ט) של (ה) אשה (י) שדרכה לכסותו, אסור לקרות כנגדו הגה אפלו אשתו. **ג** אכל (יא) בתולות (יב) שדרכן לילף פרועות (ו) [ו] הראש מטר: הגה והוא הדין השערות של נשים (יג) * שרגילין (יד) לצאת * מחוץ (י) לצמתן (כ"ב) בשם הרשב"א, (כ) וכל-שכן (טו) שער נכרית אפלו דרכה

ב שם בגמרא
ג הרא"ש והפרי"ח
הגהות מימוני

שערי תשובה

[ו] הראש. ע"ה"ש. ועין לקמן סימן שג ובא"ר וברכ"י שם על שאלת-יעבץ ח"א סימן ט ושמי"ב כביא דברי שאלת-יעבץ ח"ב סימן ז וסימן ח, ועין ביראפרים על דברי הגמ"א למה לא משני בקצור דהקא לק"ש אירי ובכל הנשים ולמה נקט באשתו ולק"ש, אלא ש"מ דחלוק יש וק"ל. אם שוקה מגלה אסור אפלו באשתו פחות מטפח, שהוא מקום הרהור יותר משאר אברים, ט"ז וכ"כ הפ"ח. עין דבר-שמואל סי' רצג: (ז) אחרת. והרשב"א כ' דנאק לאנשים דאיבא משום הרהור אכל לנשים לא. ומ"מ דף כו ע"א פסק כהרא"ש דאף באשה אסור לראות ערות חכמה, גם שהכנה"ג הקשה על הרשב"א ע"ש והפרי"ח כתב דברי הרשב"א הם עקר ע"ש: (ס) אשה. ושער של ערוה של איש יוצא דרך הכנף מטר, כמרא דף כו, מ"א: (י) הראש. עין בא"ע סי' כא ס"ק ה' מש"ש, ועמ"א: (י) לצמתן, ובוהר החמיר מאד שלא יראה שום שער האשה וכן ראוי לנהג, ועין ביומא דף מז ע"א בענין קמחית: (ח) וכ"ש פאה נכרית כצ"ל. וה"ה אם חתקה שער של עצמה וחברה אח"כ בראשה, עין שערת-קונים:

באר היטב

דנאק בטפח אכל פחות מטפח שרי ע"ש. לכאורה לדבריו צ"ע מ"ש הש"ס בכרכות דף כ"ד אמר ר"י טפח באשה ערוה, למאי וכי, אלא באשתו ולק"ש ע"ש, אלא ש"מ דחלוק יש וק"ל. אם שוקה מגלה אסור אפלו באשתו פחות מטפח, שהוא מקום הרהור יותר משאר אברים, ט"ז וכ"כ הפ"ח. עין דבר-שמואל סי' רצג: (ז) אחרת. והרשב"א כ' דנאק לאנשים דאיבא משום הרהור אכל לנשים לא. ומ"מ דף כו ע"א פסק כהרא"ש דאף באשה אסור לראות ערות חכמה, גם שהכנה"ג הקשה על הרשב"א ע"ש והפרי"ח כתב דברי הרשב"א הם עקר ע"ש: (ס) אשה. ושער של ערוה של איש יוצא דרך הכנף מטר, כמרא דף כו, מ"א: (י) הראש. עין בא"ע סי' כא ס"ק ה' מש"ש, ועמ"א: (י) לצמתן, ובוהר החמיר מאד שלא יראה שום שער האשה וכן ראוי לנהג, ועין ביומא דף מז ע"א בענין קמחית: (ח) וכ"ש פאה נכרית כצ"ל. וה"ה אם חתקה שער של עצמה וחברה אח"כ בראשה, עין שערת-קונים:

באור הלכה

ענינים ונלפלא שלא הביא מה שכתב הרמב"ם יונה בזה בפרוש ביותר מזה ורק דווקא במסתכל אסור, עין שם]. אולם מקל מקום לדעת לא בירא לא להתרא, דדברי רבנו יונה כמו שהשיגו הפ"ח כבר השיגו גם-כן בספר האשכול שכתב שם, דאף דעת רבותינו פן. והסמ"ג כתב וזה לשונו: טפח באשה ערוה כשהיא מגלה, ולא יראה עד שיעורו פני מפתח ואפלו היא אשתו: משמע מלשון זה דאפלו אינו מביט בה בעת שהקריא גם-כן אסור, ומקל מקום באי אפשר בענין אחר, המקל וסומך על דברי הפ"ח ופרי"מגדים להחמיר בעצמית עינים אין מחוץ בידו: * שרגילין לצאת וכי. עין במשנה ברורה בשם אליהו רבה דאפלו נגד אשה אחרת מטר, וכן משמע מסתימת כל הפוסקים, ודלא פחתם-סופר שהחמיר בזה בסימן לו: * מחוץ לצמתן. ואותו נשים הכאות מארצות שאין דרכן לגלותן מחוץ לצמתן למקום שדרכן לגלותן, מטורין לגלותן אם אין דעתן לחזור נ"מ"א בשם הר"מ אלשקר]. ולענין דקרות קריאת שמע כנגדו, כתב בספר ש"לחן-שלמה דנראה שפטר אפלו דעתן לחזור נ"טעמו, דליכא הרהורא]. ואם באו מקום שדרכן לגלות למקום שאין דרכן לגלות, לא יגלו אפלו אם דעתן לחזור נ"טעמו, משום הרהור דאנשים], ואסור לקרות קריאת שמע כנגדן אפלו אם דעתן לחזור. ואם איש אחר בא מקום שדרכן לגלות למקום שאין דרכן לגלות, אסור לקרות קריאת שמע כנגדן בכל גווי: ואם בא מקום שאין דרכן לגלות למקום שדרכן לגלות, מטר אם אין דעתו לחזור. ועין במשנה ברורה סעיף-קטן יד מה שכתבנו שם. ולענין עקר אסור גלוי שער דאשה, כתב המגן-אברהם בשם התוספות דכתב, דדוקא בשוק אסור, אבל בחצר שאין אנשים מצויים שם מותרים לילף בגלוי הראש ומה שגרשם כמגן-אברהם בשם א"ע ט"ז אינו מוכח שם כלל להמעיין: אכל בוהר פרשה נשא החמיר מאד שלא יראה שום שער מאשה, וכן ראוי לנהג, עד כאן לשון המגן-אברהם.

משנה ברורה

אבריים. (י) וכל זה לא אירי אלא לענין אסור קריאת שמע, דהאסור הוא להרבה פוסקים לקרות נגד המגלה אפלו בלא כמנן לאסתמולי, אכל לענין אסור הסתמכות, לכלי עלמא המסתכלים¹⁶¹ באשה¹⁷¹ אפלו באצבע קטנה, כיון שמתסתכל בה להנות, עובר בלאו ד"לא תתורו אחרי עיניכם"; ואמרו, שאפלו יש בידו תורה ומצעים טובים לא ינקה מדינה של גיהנום. (יל) וראיה בעלמא לפי תמונה¹⁸¹ בלא הנהגה שרי¹⁹¹, אם לא מצד המוסר. ובספר מנחת-שמואל הוכיח דאדם חשוב יש לו לזהר בכל גווי. וכתב הפרי"מגדים, בדמקומות שדרכן להיות מקסה נכונן ורועותיה וכהיא גווא שאר מקומות הגורף] אף ראה בעלמא אסור²⁰¹. וכתבו הפוסקים, דבתולות דידן בכלל נדות הם משגיגו לזמן זקת ובכלל עירות הם: (ח) מדברי הרא"ש וכי. אכל הרשב"א חלוק על זה, וטעמו, דסביבא לה דכי היכי דבעצמה יכולה לקרות כשהיא ערומה, אלא דאין בגלוי כל גופה משום "ולא יראה כף ערות דבר" אלא לאנשים ומשום הרהור, פן אף אשה אחרת מתרת לקרות ולהתפלל נגדה כשהיא ערומה²¹¹. (יב) והאחרונים מסכימים עם הרשב"א (יג) ודעתם דגם הרא"ש מודה לזה. ודע עוד, (יד) דלכלי עלמא אין מטר לקרות נגדה כשהיא ערומה רק כשהיא יושבת כרי שלא יראה פניה שלמטה נראית, אכל כשהיא עומדת דינה כמו נגד ערות איש ואפלו ברשות אחרת אסור: (ט) של אשה. ושער (טו) של איש אפלו של ערוה היצא דרך גב שבכבודו, מטר לקרות

כנגדו²²¹. (טז) אכל אם הפיט נראה הרי ערוה²³¹. (י) שדרכה לכסותו. ואפלו אם אין דרכה לכסותו רק בשוק ולא בבית ובחצר, מקל מקום (יז) בכלל ערוה היא לכלי עלמא אפלו בבית, ואסור שם לקרות נגדה (יח) אם נתגלה קצת מן²⁴¹. ודע עוד, דאפלו אם דרך אשה זו ותכרותיה באותו מקום לילף בגלוי הראש בשוק כדרך הפרוצות אסור²⁵¹, וכמו לענין גלוי שוקה דאסור בכל גווי וכנ"ל בפסוקי-קטן ב, כיון שצריכות לכסות השערות מצד הדין [ויש בזה אסור תורה²⁶¹, מדכתוב "ופרע ראש האשה", מקלל שהיה מקסה], וגם כל בנות ישראל המצויקות בדת משה נזהרות מזה מימות אבותינו מעולם ועד עתה, בכלל ערוה היא ואסור לקרות כנגדן; ולא בא למעט רק בתולות שמתרות לילף בראש פרוצ, או כגון שער היוצא מחוץ לצמתן, שזה תלוי במנהג המקומות, שאם מנהג בנות ישראל בזה המקום לזהר שלא לצאת אפלו מעט מן החוץ לקשוריה, ממילא בכלל ערוה היא ואסור לקרות כנגדן, ואם לאו מטר, דכיון שרגילין בהן ליכא הרהורא ויבדלקמה: (יא) בתולות. ובתולות (יט) ארוסות אסורות לילף בגלוי הראש²⁷¹, והוא הדין בתולות שנבעלו צריכין לכסות הראש. ומקל מקום אם זנתה ואינה רוצה לצאת בצעיה על ראשה כדרך הנשים, (כ) אין יכולין לכסה: (יב) שדרכן וכי. עין במגן-אברהם שכתב דלא ילכו בגלוי הראש רק אם שערותיהן קלועות ולא סתורות²⁸¹, אכל המחצית-השקל והמגן-אבורים מקלין בזה. כתב החי"אדם: נכריות שאינן מזהרות לכסות שערן, צריך עיון אם דינן בזה כבתולות²⁹¹. (יג) שרגילין וכי. רוצה לומר: ומטר לקרות בזה אפלו נגד אשה אחרת, דכיון דרגילין בהן ליכא הרהורא, אכל לכונן להסתכל באשה אחרת, אפלו בשערות שמחוץ לצמתן אסור³⁰¹ [א"י]: (יד) לצאת וכי. רוצה לומר, שמלכוד כובע שעל ראשה יש לה צמת, והוא בגד המצמצם השער שלא יצאו לחוץ, ואותו מעט שאי אפשר לצמצם ויוצא מהצמת, על זה מקל הרשב"א [חתם-סופר סימן ל"ו ע"ש]. ובוהר פרשה נשא החמיר מאד שלא יתראה שום שער מאשה, דגרמא מסכנתא לביתה, ונקמא לבנהא דלא יתחשבון בדנא, וסנרא-אתרא לשרות בביתה, וכל-שכן אם הולכות בשוקא כף; על-כן בעאי אתמא דאפלו קורות ביתה לא יחמון שערה חדא מרישאה, ואי עבדיית פן מה כתיב: "כגיד פשתלי ויחיים", מה זית כו', כנהא יסתלקון בחשוכין על שאר בני עלמא, ולא עוד אלא דבעלה מתבונן בכל ברקאן דלעלא וברקאן דלתמא, בעתרא בבניו ובגבי בניו. עד כאן לשונו בקצור. וכתב המגן-אברהם דראוי לנהג כהזהר. וביומא איתא במעשה דקמחית: בוכות הצניעות היתרה שהיתה בה, שלא ראו קורות ביתה אמרי חלוקה, יצאו מפתח פתחים גדולים: (טו) שער נכרית.

שער הציון

(י) פרי"מגדים וחי"אדם: (יב) פרי"מגדים: (יג) פרי"מגדים וחי"אדם: (יד) פרי"מגדים וחי"אדם: (טו) מגן-אברהם: (טז) פרי"מגדים: (יז) דאפרים: (יח) ש"לחן-שלמה: (יט) ר' עקיבא איגר בשם הר"י הלוי: (כ) פנים מאירות סימן לה ומגן-אבורים:

מילואים

הלכות קריאת שמע סימן עא

המשך מעמוד קודם

שייך בה' ל'עג לרש', כיון שגם בחייה היתה פטורה ממצוות. ולהתפלל בקבר ר"מ בעל הנס וקבר רשב"י ור"א בנו, כתב (שם) שכיון לרש'.

הלכות קריאת שמע סימן עד עה

המשך מעמוד קח

להחזירם ודאי נכון להצריך החזרת פנים.

[משנ"ב ס"ק ו]

בין פנויה בין אשת-איש⁽¹³⁾.

(13) ולענין בתו, דעת הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה סב) שיש להיזהר כמו באשה אחרת.

[משנ"ב ס"ק ז]

יש אומרים דאפלו באשתו ופחות משפח אסור לקרות נגדה⁽¹⁴⁾.

(14) והחזו"א כתב (או"ח סי' טו ס"ק ח), שמדברי הרשב"א והראב"ד מבואר ששיעורו טפח, וסיים שם שכן נראה.

[ביה"ל ד"ה טפח מגלה]

דשעור זה שיק אפלו בקטנה מפת ג' ואילך שהיא ראיה לביאה⁽¹⁵⁾.

(15) אמנם החזו"א כתב (או"ח סי' טו ס"ק ח), שכיון שטפח מגולה באשה אינו ערוה בעצם, אלא שחכמים אסרוהו משום הרחוק וטירדת היצר, על כן נראה שכל שאין דעתם ויצרם של בני אדם נתון עליה מוחמת קטנותה של הבת, לא אסרוהו חכמים.

ושיעור הגיל בזה, דעת הגר"ח קניבסקי (ארחות רבנו ח"ג עמ' רד, ששמע כן מהחזו"א) שהוא בערך כבת שבע. וכל זה הוא לענין האיסור לומר דברי קדושה כנגדם, אבל לענין להנכין להתלבש בצניעות, דעתו (שם) שגם לפי החזו"א הוא מגיל שלש.

ודעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"כ ס"ט) שלא נהגו לאסור ראייה בבת מגול שלש שנים ויום אחד, ואף היראים מקילים בכך, ובפרט לפי דברי החזו"א שתלוי בגודל גופה ולא בשנותיה. וראה קובץ תשובות (ח"ג סי' י) מה שכתב בזה. ולגבי אמירת דברים שבקדושה כנגדה, ראה מה שכתב בספר אשי ישראל (פניה סי"ח).

[משנ"ב ס"ק ז]

אם צריך לחזור ולקרות כמו לענין ערוה גמורה⁽¹¹⁾.

(11) ובכל מקום שיש מחלוקת הפוסקים, כתב לקמן (סי' עו ס"ק ח) לענין צואה עוברת, שבדיעבד חזר וקורא קריאת שמע בלא ברכותיה, ובתפילה אינו חוזר ומתפלל.

ובשומע קול זמר של אשה, כתב להלן (ס"ק טו) שבדיעבד חזר וקורא קריאת שמע בלא ברכותיה.

ובליבו רואה את הערוה, כתב לעיל (סי' עד ס"ק ה) שחזר וקורא קריאת שמע, אלא שהביא מחלוקת אם חזר גם על ברכות קריאת שמע ותפילה.

[משנ"ב ס"ק ה]

ומהניי קנה עצימת עיניו⁽¹²⁾.

(12) ומה שהתיר בעצימת עיניו, ביאר בשו"ת שלמת חיים (סי' עז) שהיינו רק במקום שאינו יכול להחזיר את פניו, אבל אם יכול

הלכות קריאת שמע סימן עה

המשך מעמוד 216

[משנ"ב ס"ק יג]

אפלו בשערות שמתחין לצמתן אסור⁽³⁰⁾.

(30) ולגבי שיער היוצא מחוץ לצמתן בעדדים או במצח, דעת החזו"א (תשובות והנהגות ח"א סי' סב) שאסור לגלותו רק מחמת מנהג ישראל ולא מעיקר הדין. וכן הורה הגר"ח קרליץ (חוט שני נדה סי' קצה ס"ק ט), ולגבי שערות הנמצאות בעורף ששורש צמיחתן הוא בשטח הצואר, כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ה סי' רז אות ג) שמעיקר הדין אין בהן חשש, ורק משום מראית העין נהגו לגלותן. ודעת הגר"ח קרליץ (שם) שאם הן בהמשך אחד לשיער הראש דינן כשיער הראש ואסור לגלותן, ואם גילחתן ואינן נראות כשיער אין איסור לגלותן.

(27) ולענין קריאה נגד שיער של אשה שהוא מסתפק בה אם היא פנויה או לא, הורה הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה סג) שצריך לעצום את עיניו.

[משנ"ב ס"ק יב]

קלועות ולא סתורות⁽²⁸⁾ וכו', צריך עיין אם דינן קנה ככתולות⁽²⁹⁾.

(28) ובשיער קצר, כתב הגר"ח קרליץ (חוט שני אהע"ז סי' כא ס"ק יב) שאפילו לדעת המג"א מותר, ואף על פי שהשיער סתור.

(29) ובזמנינו, שאף הנכריות הנשואות אינן נוהגות לכסות ראשן, כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' טו) ששערן לא נחשב ערוה אם אינו גורם להרהור.

הלכות קריאת שמע סימן עה

המשך מעמוד קט

[משנ"ב שם]

ואפלו הכי אסור לכתוב להננות מדבוקה⁽⁴⁶⁾.

(46) ודוקא ליהנות מצליל קולה, אבל אם נהנה מתוכן דבריה כתב הגר"ח קרליץ (חוט שני אהע"ז סי' כא ס"א ס"ק י אות ו) שפשוט שמותר.

(44) ומה שכתב 'שרגיל בו', ביאר השונה הלכות (סכ"ה) שהוא קול שאינו של זמר.

(45) ואפילו אם קול דיבורה נעים באופן מיוחד, כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' טו אות ב) שמותר.